

www.wikinoor.ir

ویکی نور، اشتراک دانایی

حسن باقی‌زاده*

hbaghizadeh@noornet.net

اشاره

ویکی‌ها، نوعی از وبسایت‌ها هستند که کاربران در تولید و ویرایش مطالب آنها نقش اساسی دارند. در ویکی‌ها، کاربران فراتر از مصرف‌کنندگان محتوا، به تولیدکنندگان آن نیز تبدیل شده‌اند. در این میان، ویکی‌نور، دانشنامه‌ای تخصصی است که در فاز اول، به موضوع کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه پدیدآورندگان کتاب‌ها پرداخته است. این پایگاه، توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی و با هدف برقراری ارتباط دوسویه با کاربران راه‌اندازی شده است. این مقاله، به معرفی اجمالی این پایگاه و خدمات آن می‌پردازد.

کلیدواژه‌گان: ویکی‌پدیا، ویکی‌نور، کتاب‌شناسی، زندگی‌نامه.

مقدمه

همواره دانش‌نامه‌ها، یکی از منابع مورد نیاز دانش‌پژوهان و محققان برای پاسخگویی سؤالاتشان می‌باشند. دانش‌نامه‌ها، در دو شکل عمومی و تخصصی عرضه گردیده‌اند. ظهور فناوری‌های جدید و فضای مجازی، سبب تولید، سرعت و انباشت اطلاعات گردیده است؛ به‌گونه‌ای که امروزه ما با حجم گسترده‌ای از دانش‌نامه‌ها روبه‌رو هستیم که توسط کاربران همین فضا با سرعت چشمگیری نگارش یافته‌اند و هر روز نیز

پُربارتر می‌گردند.

در جامعه امروزی، شیوه‌های نوین دسترسی به دانش، زندگی انسان‌ها را تغییر داده است؛ تغییراتی که نتایج آن، در رشد و توسعه زندگی حرفه‌ای آنها نمایان شده است. امروزه، راه‌هایی که مردم کار می‌کنند و به جست‌وجوی اطلاعات می‌پردازند، مطلبی را ثبت می‌کنند، درخواستی را رزو می‌نمایند، مطابق میل خود تفریح می‌کنند و روشهایی که آنها بر آن اساس، روابط شخصی‌شان را برقرار می‌کنند و ده‌ها نوع فعالیت دیگر،

همه تحت تأثیر اینترنت و شیوه‌های نوین دسترسی به دانش قرار گرفته است. (۱)
در دنیای امروز، روش‌های دسترسی به دانش نیز توسعه یافته‌اند؛ به‌گونه‌ای که علاوه بر روش‌های سنتی در قالب نوشتارهای کاغذی، به شکل برنامه‌های کامپیوتری و موبایلی، همچنین، در قالب پایگاه‌های علمی و یا انواع شبکه‌های اجتماعی، در اختیار کاربران قرار گرفته‌اند. ویکی‌ها، یکی از ابزارهای نوین مدیریت دانش می‌باشند که بسیاری از دانش‌نامه‌ها، توسط آنها منتقل می‌شوند.

* کارشناس تالیف و تدوین معاونت پژوهش مرکز نور

تعریف ویکی

ویکی‌ها، نوعی از وبسایت‌ها هستند که مطالبشان را کاربران تولید و ویرایش می‌کنند. (۲) ویکی‌ها را گونه‌ای از رسانه‌های اجتماعی می‌دانند که در آنها با افزایش سطح تعامل، کاربران نقش کلیدی پیدا کرده، فراتر از مصرف‌کنندگان محتوا در اینترنت به تولیدکنندگان تبدیل شده‌اند. (۳)

در واقع، کاربران در ویکی‌ها علاوه بر اینکه می‌توانند محتوای آنها را ببینند، قادر خواهند بود بدون داشتن مهارت برنامه‌نویسی، محتوای داخل آن را ویرایش کنند و یا حتی محتوای جدیدی در آن پایگاه‌ها قرار دهند.

تاریخچه ویکی

در سال ۱۹۵۵م یک برنامه‌نویس امریکایی به نام وارد کانینگهام (۴)، نخستین ویکی را ساخت. (۵) او سرپرست یک تیم نرم‌افزاری بود و برای اینکه بتواند با اعضای گروه در مورد الگوهای طراحی، مطالب جدیدشان را سریع‌تر

به اشتراک بگذارد و از نظرات دیگر افراد گروه در کوتاه‌ترین مدت آگاه گردد، برنامه‌نویسی نرم‌افزار ویکی ویکی‌وب را در سال ۱۹۹۴م آغاز نمود و ۲۵ مارس ۱۹۹۵م روی وبگاه مشاوره نرم‌افزاری‌اش، Cunningham & Cunningham را نصب کرد که عموماً با نام دامنه‌اش، c2.com شناخته می‌شود. این ویکی، یک افزودنی برای مخزن الگوی پورتلند و یک مخزن برای الگوی طراحی است.

تا سال ۲۰۰۱م استفاده از ویکی‌ها به متخصصان رشته کامپیوتر انحصار داشت و تا این زمان، ایجاد صفحات جدید و یا ویرایش آنها، نیازمند تسلط بر دانش برنامه‌نویسی کامپیوتر بود. از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳م عده‌ای از متخصصان شروع به نوشتن دانشنامه‌ای به نام نیوپدیا (۶) کردند که تحت محیط وب و به زبان انگلیسی منتشر می‌شد. (۷) آنها پس از گذشت یک سال از نوشتن این دانشنامه، متوجه شدند تعداد کل مقالاتی که

در این مدت نگاشته شده و در پایگاه قرار گرفته، تنها ۲۱ مقاله است. این تعداد مقاله، بسیار ناچیز بود. به همین دلیل، آنها پروژه دیگری به نام ویکی‌پدیا را کلید زدند. آنان سعی کردند در ویکی‌پدیا همه کاربران را در تولید محتوا درگیر نمایند و به مشارکت وادار کنند. البته این مقالات پس از نگارش، باید حتماً به تأیید متخصصان آن رشته می‌رسید و سپس، منتشر می‌شد. پس از پایان یک سال فعالیت پایگاه، ۱۸ هزار مقاله از سوی کاربران نگاشته شده بود. از اینجا بود که مدیران پروژه نیوپدیا تصمیم به توقف این پایگاه گرفتند و ویکی‌پدیا جایگزین نیوپدیا شد. (۸)

در این زمان، بنیادی به نام ویکی‌مدیا (۹) تشکیل گردید که هدف از آن، ایجاد پروژه‌های خواهر برای ویکی‌پدیا بود؛ پروژه‌هایی مانند: ویکی‌بوک (۱۰)، ویکی‌سورس (۱۱)، ویکی‌شنری (۱۲)، ویکی‌ورسیتی (۱۳) و ویکی‌نبوز (۱۴) هم‌اکنون، ویکی‌پدیای انگلیسی، به‌تنهایی بیش از ۵,۳۹۲,۹۵۸ مقاله دارد که تعداد آنها با دیگر ویکی‌هایی که در زبان‌های دیگر است، بیش از ۲۷ میلیارد کلمه در ۴۰ میلیون مقاله به ۲۹۳ زبان است. (۱۵) زبان فارسی، زبان هجدهم پرکاربرد در ویکی‌پدیاست که تا کنون ۵۲۶۸۴۵ مقاله به این زبان به ثبت رسیده است. (۱۶)

امروزه در جهان، ویکی‌های بسیاری به زبان‌های مختلف وجود دارد؛ اما در یک تقسیم‌بندی کلی، می‌توان آنها را در سه گروه: علمی، سازمانی و سرگرمی تقسیم نمود.

برای نمونه، ویکی‌ها در بحث آموزش به یاری معلمان و دانش‌آموزان آمده‌اند. آنها با به‌کارگیری ویکی‌ها در آموزش توانسته‌اند به جای کلاس‌های سنتی و یک‌طرفه که در آن، معلمان متکلم وحده هستند، به کلاس‌های تعاملی روی آورند که در آن شاگردان نیز در یک کار علمی مشارکت

این مرکز عظیم، در قالب نرم‌افزارهای رایانه‌ای و موبایلی و پایگاه‌های مختلف، در اختیار دانش‌پژوهان قرار گرفته است. در این بین، ویکی‌نور، پایگاهی است که در اوایل سال ۱۳۹۵ با آپلود بیش از ۹ هزار مقاله (۶۶۴۵ مقاله کتاب‌شناسی و ۲۵۵۷ مقاله زندگی‌نامه) روی شبکه اینترنت، شروع به فعالیت کرد. گرچه تاکنون پایگاه‌های گوناگونی در موضوع کتاب‌شناسی تولید شده‌اند، اما ویکی‌نور را باید تنها پایگاه تخصصی در رشته کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه دانست که سعی دارد با یاری دانش‌پژوهان، این گنجینه عظیم را توسعه دهد.

ضرورت راه‌اندازی پایگاه ویکی‌نور

همان‌گونه‌که گذشت، در گام اول، این پایگاه به ارائه مقالات کتاب‌شناسی و مؤلف‌شناسی می‌پردازد. با توجه به اهمیت و جایگاه کتاب‌شناسی‌ها در عرصه پژوهش، در بسیاری از نرم‌افزارهای تولیدشده در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، بخشی با عنوان کتاب‌شناسی گنجانده شده است. گردآوری کتاب‌شناسی‌های مزبور و عرضه آن در یک پایگاه اینترنتی، گام بلندی در توسعه دانش، به‌ویژه پژوهش‌های علوم اسلامی به شمار می‌آید. از سوی دیگر، عرضه این کتاب‌شناسی‌ها در قالب ویکی، سبب مشارکت کاربران و پژوهشگران در گسترش دامنه کتاب‌شناسی‌های موجود می‌گردد.

جلوگیری می‌کند و مانع هدر رفتن زمان می‌گردد.

ویکی‌ها، در بخش سرگرمی نیز کاربرد گسترده‌ای دارند؛ برای نمونه، طرفداران یک تیم و یا یک فیلم خاص، با تهیه یک ویکی، نظرات و ایده‌های خود را با دیگر اعضا به اشتراک می‌گذارند و به انتقادات مطرح‌شده پاسخ می‌دهند.

ویکی‌های داخلی

در سالیان اخیر، ویکی‌های بسیاری در ایران تولید شده است که از آن جمله می‌توان به: ویکی شیعه (۱۷)، ویکی فقه (۱۸)، دانشنامه اسلامی (۱۹)، ویکی درج (۲۰)، سلامت ویکی (۲۱) و ویکی جزوه (۲۲) بنیاد دانش آزاد (۲۳) و ویکی شهید (۲۴) و ویکی‌نور (۲۵) اشاره کرد.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، همواره در راه توسعه و گسترش علوم اسلامی در بین محققان و نخبگان علمی و فرهنگی کشور، پیش‌قدم بوده است. ثمرات

دارند. تنها کافی است با ایجاد یک صفحه در ارتباط با یک موضوع و یا یک رشته، از دانش‌آموزان بخواهند که هر گونه اطلاعات جدیدی از قبیل: متن، عکس و فیلم و یا هر نظر و پیشنهادی را که در آن موضوع دارند، به اشتراک بگذارند. این کار، سبب خلق دانش در یک موضوع علمی می‌گردد.

ویکی‌ها می‌توانند برای آموزش کارکنان جدید در یک سازمان نیز به کار گرفته شوند.

همچنین، مزیت دیگر ویکی‌ها هنگامی آشکار می‌شود که کارمندی از سازمان منتقل می‌شود و از سازمان می‌رود. در این میان، با رفتن این کارمند، سرمایه معنوی سازمان حفظ می‌شود.

ویکی‌ها، شبکه افراد متخصص و حرفه‌ای می‌باشند که می‌توانند با اشتراک‌گذاری ایده‌های نو در یک سازمان، سبب افزایش حس رقابت گردند و شبکه‌ای از افراد متخصص و حرفه‌ای را در یک سازمان به وجود آورند. همچنین، ایجاد ویکی در یک سازمان، از انجام فعالیت‌های تکراری و زاید

ویکی‌نور با قابلیت‌های فراوانی که دارد، در آینده‌ای نزدیک، در دیگر موضوعات علوم انسانی و اسلامی مانند: حدیث، فقه و تاریخ گسترش می‌یابد. همچنین، با اتصال مقالات آن به دیگر پایگاه‌های علمی کشور، به کاربران این امکان داده شود که با یک کلیک، به اطلاعات بیشتری راجع به یک کتاب و یا پدیدآور دسترسی پیدا کنند

۴. ارتباط بین پاورقی و پایگاه کتابخانه

دیجیتال یا مجلات تخصصی نور یکی از امکاناتی که در برخی مقالات ویکی‌نور انجام شده و امید است در سایر مقالات نیز به مرور انجام شود، آن است که هریک از پاورقی‌های مقالات ویکی‌نور، به همان صفحه از متن کتاب در پایگاه کتابخانه دیجیتال نور و یا پایگاه مجلات تخصصی نور (۲۷) پیوند داده شده است. این کار، سبب می‌شود تا محققان به آسانی به صفحه مورد نظر از کتاب و یا مقاله دسترسی داشته باشند.

۵. امکان جست‌وجوی موضوعی کتاب‌ها بر

مبنای برگردان فارسی کد کنگره یکی از قابلیت‌های مهم این پایگاه، آن است که رده‌بندی کتاب‌ها بر اساس استاندارد جهانی کد کنگره انجام شده است؛ به این معنا که از هریک از قسمت‌های کد کنگره کتاب‌ها رمزگشایی گردیده و برگردان فارسی آنها به عنوان رده در پایگاه قرار داده شده است. به این ترتیب، کاربران به راحتی می‌توانند با انتخاب یک رده، به جست‌وجوی موضوعی کتاب‌ها دسترسی داشته باشند و به کتاب‌های هر موضوع نیز دست یابند.

۶. اطلاعات برجسی کتاب‌ها و پدیدآوران

در هریک از مقالات ویکی‌نور، کاربران می‌توانند علاوه بر تصاویر کتاب و پدیدآوران، اطلاعات برجسی کتاب‌ها و پدیدآورندگان

همه کاربران این اجازه را داده تا پس از عضویت آسان در پایگاه، بتوانند هریک از مقالات ویکی‌نور را ویرایش نمایند و یا اینکه مقاله جدیدی در موضوع کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه بنویسند. تغییرات اعمال‌شده، پس از تأیید مدیران پایگاه، به همه کاربران نمایش داده خواهد شد.

۲. امکان مشاهده کتاب‌ها و پدیدآوران مرتبط

برای آسان‌سازی فرایند پژوهش برای محققان، این امکان فراهم شده تا کاربران، کتاب‌ها و یا پدیدآورانی را نیز که به شکلی با یک کتاب ارتباط دارند، مشاهده کنند؛ به بیان دیگر، در این پایگاه سعی شده ارتباط کتاب‌ها با هم، ارتباط کتاب‌ها با پدیدآوران و همچنین ارتباط با پایگاه‌های مرکز گنجینه شود.

۳. ارتباط بین مقاله و متن کتاب

کاربران ویکی‌نور می‌توانند علاوه بر امکان مشاهده مقالات کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه، با کلیک روی بخش «پیوندها»، به مطالعه کتاب در پایگاه کتابخانه دیجیتال نور (۲۶) بپردازند.

هدف از این پایگاه در فاز اول، آشنایی و توسعه اطلاعات دانش‌پژوهان در زمینه دانش کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه پدیدآوران آنهاست. ویکی‌نور با ایجاد محیطی آرام و شاد برای هم‌اندیشی، هم‌فزایی و اشتراک‌گذاری دانش، با برقراری ارتباط دوسویه با کاربران، به دنبال ویرایش، تصحیح، تکمیل و تولید بیشتر محتوای علمی برای پژوهشگران در این حوزه می‌باشد.

قابلیت‌های پایگاه

در این پایگاه، سعی شده علاوه بر امکانات مشترکی که در بیشتر ویکی‌ها وجود دارد، از امکانات ویژه‌ای نیز جهت ارائه کمک و راهنمایی به کاربران محترم استفاده شود. برخی از این امکانات، عبارت‌اند از:

۱. امکان ایجاد مقالات، ویرایش و تکمیل آنها

در بسیاری از ویکی‌های داخلی، امکان ویرایش و ایجاد مقالات جدید به تعدادی از اعضا منحصر شده است. شاید بتوان گفت ویکی‌نور، تنها پایگاه داخلی است که به

در بسیاری از ویکی‌های داخلی، امکان ویرایش و ایجاد مقالات جدید به تعدادی از اعضا منحصر شده است. شاید بتوان گفت ویکی‌نور، تنها پایگاه داخلی است که به همه کاربران این اجازه را داده تا پس از عضویت آسان در پایگاه، بتوانند هریک از مقالات ویکی‌نور را ویرایش نمایند و یا اینکه مقاله جدیدی در موضوع کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه بنویسند. تغییرات اعمال‌شده، پس از تأیید مدیران پایگاه، به همه کاربران نمایش داده خواهد شد

6. Nupedia.
7. <https://fa.wikipedia.org/wiki>
8. <https://en.wikipedia.org/wiki/Nupedia>
9. Wikimedia Foundation.
10. Wikibooks.
11. Wikisource.
12. Wikitionary.
13. Wikiversity.
14. Wikinews.
15. https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Size_comparisons
16. https://en.wikipedia.org/wiki/Persian_Wikipedia
17. www.wikishia.net
18. www.wikifeqh.ir
19. <http://wiki.ahlolbait.com>
20. www.wikidorj.com/Default.aspx
21. <http://salamatwiki.ir/home/index.html>
22. <http://wiki.qom.ac.ir>
23. <https://wiki.lfkf.org>
24. <http://wikishahid.com>
25. <http://wikinoor.ir>
26. www.noorlib.ir
27. www.noormags.ir ■

مدّ نظر قرار می‌گیرد؛ جزئیاتی از قبیل: نام کامل و مشهور نویسنده، عصر ولادت و تاریخ و محل تولد، محل سکونت، تحصیل و تدریس، دین، مذهب و طریقت، اساتید و شاگردان و اشاره به مهم‌ترین آثار وی، نقش و جایگاه مؤلف یا مترجم در رشته علمی خود، سال وفات و محل دفن.

چشم‌انداز

ویکی‌نور با قابلیت‌های فراوانی که دارد، در آینده‌ای نزدیک، در دیگر موضوعات علوم انسانی و اسلامی مانند: حدیث، فقه و تاریخ گسترش می‌یابد. همچنین، با اتصال مقالات آن به دیگر پایگاه‌های علمی کشور، به کاربران این امکان داده شود که با یک کلیک، به اطلاعات بیشتری راجع به یک کتاب و یا پدیدآور دسترسی پیدا کنند.

این پایگاه می‌تواند با ارائه مقالات به دیگر زبان‌ها نیز خدمات پژوهشی خود را گسترش دهد که امید است در آینده، شاهد این اتفاق ارزنده باشیم. محتوای این پایگاه در فاز اول، به دلیل ارتباط آن با اشخاص و زندگی‌نامه نویسندگان، می‌تواند با ارائه کلیپ‌های فیلم و صوت مرتبط با آنان و اندیشه‌ها و نظراتشان، بر غنای پایگاه بیفزاید.

پی‌نوشت‌ها:

۱. اقتباس از: پاشائی‌زاده، حسین. «ویکی‌ها به عنوان ابزارهای مدیریت دانش در سازمان‌ها». علوم و فناوری اطلاعات، دوره ۲۷، ش ۱ (۱۳۹۰): ص ۳۲-۳۳.
2. http://wiki.org/wiki.cgi?What_Is_Wiki
3. <http://www.medianews.ir/fa/2010/11/08/wikis.html>
4. Ward Cunningham.
5. https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_Cunningham

را مشاهده کنند. این اطلاعات، در بخش کتاب‌ها عبارت‌اند از: نام کتاب، نام‌های دیگر کتاب، پدیدآوران، زبان، کُد کنگره، موضوع، ناشر، مکان نشر و سال نشر.

در بخش پدیدآوران نیز عناوینی همچون: نام، نام‌های دیگر، نام پدر، سال تولد، محل تولد، رحلت، اساتید و برخی آثار، نمایش داده می‌شود.

ساختار مقالات

مقالات ویکی‌نور، از دو بخش کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه تشکیل شده است. ساختار مقالات کتاب‌شناسی این پایگاه، عبارت است از:

* **معرفی اجمالی:** که شامل بخش‌های: نام کامل کتاب، نام مشهور کتاب، نام مؤلف، زمان تألیف، موضوع کتاب، زبان کتاب، انگیزه تألیف، اهمیت و جایگاه کتاب می‌شود.

* **ساختار:** که شامل گزارشی از: مقدمه محقق، مقدمه مؤلف، اجزا، ابواب، فصول، خاتمه و تعلیقات می‌شود. در این قسمت، به شیوه بحث و چگونگی چینش مطالب، سبک نگارش و استفاده نویسنده از منابع دیگر هم اشاره می‌گردد.

* **گزارش محتوا:** مشتمل بر: گزارش توصیفی محتوا، تحلیل مطالب، برگردان مطالب به زبان امروز، بررسی محتوا از حیث روان و سلیس بودن و تطبیق گزارش با ابواب و فصول کتاب می‌شود.

* **وضعیت:** سابقه تحقیق و تصحیح، سابقه شرح و ترجمه، فهرست‌ها، پاورقی‌ها، ملحقات و تصاویر، در این قسمت از گزارش مورد نظر قرار می‌گیرد.

* **منابع:** شامل مقالات و کتاب‌هایی است که در نگارش مقاله از آنها استفاده شده است.

در ساختار مقاله زندگی‌نامه هم موارد مهمی